

IN MEMORIAM

Aune Jääskinen 1932–2015

Rakastettu ikoniprofessori

Alkuvuodesta 2015 tuli suruviesti: professori Aune Jääskinen (o.s. Piironen) kuoli lyhyen sairauden jälkeen helmikuun 26. päivänä. Hän oli syntynyt Pohjois-Karjalassa Liperin Salokylässä 21.1.1932. Piirtoisten perheeseen syntyi 12 lasta ja Aune oli heistä nuorin. Isä Eljas oli ortodoksi ja äiti Lida luterilainen, lapset kasvatettiin isän uskonnon mukaan ortodokseiksi. Kulttuurien hedelmällinen kohtaaminen onkin yksi Aune Jääskisen elämää määrittävä piirre. Vanhemmat kannustivat lapsiaan kirjallisuuden pariin. Aune oppi 4-vuotiaana lukemaan ja hänestä kehittyi pikkuvanha ja äärettömän sanavalmis tyttö. Jälkimmäinen ominaisuus säilyi elämän läpi. Oppikoulun ja lukion jälkeen Aune aloitti yliopisto-opinnot Helsingissä tavoitteenaan kulttuuritoimittajan ammatti. Hän opiskeli pääaineinaan estetiikkaa ja nykykansain kirjallisuutta sekä sivuaineina psykologiaa ja taidehistoriaa.

Opintojen lomassa Aune osallistui Karjalaisen osakunnan toimintaan ja tutustui sen tiimoilta valtiotieteen ylioppilas Matti Jääskiseen. Kohtaaminen ei jäänyt pelkäksi tutustumiseksi, vaan tammikuussa 1955 pari vihittiin avioliittoon. Nuoripari teki opettajan töitä ympäri Suomea, välillä samalla paikkakunnalla ja välillä eri puolilla maata, kunnes vuonna 1959 kumpikin sai paikan Joutsenon kansanopistosta. Lapsia syntyi kolme, Pirkko, Niilo ja Minna. Perheen ja työn ohella kumpikin puoliso valmisti lisensiaattiopintoja Helsingin yliopistossa. Matti ja Aune ehtivät viettää vielä tammikuussa 2015 timanttihätitään.

Taidehistorian professori Lars Pettersson ”käsinpoimi” Aunen ikonitutkijaksi. Hänen mukaansa Aune oli riittävän riippumaton ja rohkea; molemmat ominaisuudet osoittautuivatkin tarpeellisiksi. Englanninkielinen väitöskirja Konevitsan Jumalanäidin vaiheista ja alkuperästä valmistui 1971. Uraauurtava työ oli monitieteinen: Aune sovelsi tutkimuksessa taidehistorian perinteisten lähestymistapojen lisäksi myös uusia teknisiä menetelmiä, kuten röntgentutkimusta ja kemiallisten näytteiden analyysia. Aiemmin 1390-luvulle sijoitetun ikonin ikä nuoreni reilulla sadalla

vuodella. Asia harmitti aikoinaan ihmisiä, joiden mielestä ikonin arvo oli suorassa suhteessa sen ikään.

Aune oli siirtynyt 1967 Kalevalaisten naisten toiminnanjohtajan tehtävästä ortodoksian laitoksen assistentiksi Helsingin yliopistoon. Väitöskirjan jälkeinen tutkimus koski toisen maailmansodan aikana kadonnutta Tihvinän ihmeitätekevän Jumalanäidin ikonia. Se löytyi lopulta Chicagosta, USAsta. Ikonin uskomattomat retket maailmalla päättyivät vuonna 2004, jolloin se palautettiin kotiinsa Tihvinään. Aune oli itseoikeutetusti paikalla kunniavieraana.

Kun Aunen ura vuodesta 1984 lähtien jatkui taidemuseon johtotehtävien parissa, hän säilytti silti tiiviit yhteydet yliopistoon. Luentosalit pullistelivat opiskelijoista, kun dosentti Jääskinen piti legendaarisiksi muodostuneita taidehistorian luentosarjoja. Hänen asiantuntemustaan ikonitaiteen tutkijana tarvittiin usein, kun selvitettävänä oli vaikkapa tulilin haaviin jääneitä tuntemattomia ikoneita.

Suomen Taideakatemian näyttely- ja tiedotusosaston johtajan tehtävästä 1984–90 hän siirtyi museonjohtajaksi vasta toimintansa aloittavaan Ulkomaisen taiteen museoon Sinebrychoffiin. Museonjohtajan tehtävässä Aunen sinnikkyudesta ja huumorintajusta oli usein hyötyä, kun tulevista näyttelyistä käytiin tiukkoja neuvotteluja. Yhtenä suurimpana saavutuksena voidaan pitää ”Kunnianosoitus Pyhittäjä Aleksanteri Syväriläiselle” näyttelyn järjestämistä vuonna 1996, joka toteutettiin yhteistyössä Pietarin Venäläisen taiteen museon kanssa. Samana vuonna Aunelle myönnettiin professorin arvo ja hänestä tuli Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kunniatohtori vuoden 1997 promootiossa. Samana vuonna hän jäi eläkkeelle museonjohtajan virasta.

Aunella oli työvuosinaan myös lukuisia luottamustehtäviä, esimerkkeinä mainittakoon Suomen pakolaisavun sekä Suomen Ikonimaalareiden yhdistyksen puheenjohtajuudet. Jäätyään eläkkeelle hän omien sanojensa mukaan hävitti kamman ja kalenterin, mutta yhden luottamustehtävän hän säilytti kuolemaansa asti. Hän toimi vuonna 1991 perustetun Suomen Bysanttikomitean puheenjohtajana. Yhdistyksen tavoitteena on ollut edistää Bysantin kulttuurin tuntemusta ja merkitystä.

Tutustuin itse Auneen Helsingin yliopistossa kirkkohistorian osastolla. Aune vieraili Ortodoksian ja Itä-Euroopan tutkimuksen laitoksessa – sittemmin Katariina-instituutissa silloin tällöin. Hän tupsahti paikalle omilla avaimillaan ja ilmestyi ovelleeni heittäen jonkin osuvan sutkautuksen mil-

loin maailmanmenoon – milloin vaikkapa meidän tutkijanaisten asemaan liittyen. Kohtaamisemme venyivät yleensä noin kahden tunnin mittaisiksi maailmanparannussessioiksi ja opin tuntemaan Aunen tutkijakollegan, äidin, isoäidin, puolison ja intohimoisen Bysantin ystävän näkökulmista.

Aune rekrytoi myös minut mukaan Bysanttikomitean toimintaan. Käytännön ihmisenä hän näki, että pystyn auttamaan kokoustilojen järjestämisessä. Koko jäsenistö oli Aunen poimimia ja erittäin rakkaita hänelle henkilökohtaisesti. Vastaavasti jäsenistö rakasti puheenjohtajaansa. Aunen äkkinäinen kuolema tuli kaikille järkytyksenä. Siihen liittyi kuitenkin myös syvä kiitollisuus siitä, että saimme tuntea Aunen valloittavan persoonan. Useat komitean jäsenet muistelivat Aunea lämmöllä. Komitean pitkäaikainen sihteeri Irma Stenström totesi osuvasti suruviestin tultua: ”Suomen ikonitutkimuksen alkuunpanija on nyt poistunut joukostamme. Hän avasi meille oven ikonien ja Bysantin salaiseen maailmaan.”

Toinen komitean jäsen, Kaisa Raittila, muisteli Aunea mainiona tarinankertojana – tähän on helppo yhtyä. Hän totesi, ettei koskaan kuullut Aunen esitelmää Ravennan mosaiikeista, mutta Aunen viittaukset niihin sivulauseissa herättivät kiinnostuksen niin, että hänen oli pakko mennä katsomaan mosaiikit paikan päällekin. Raittila totesi, ettei näin ollen niinkään oppinut Aunelta tietoa, mutta asennetta senkin edestä.

Maritta Pitkänen, komitean pitkäaikainen hallituksen jäsen, muisteli valtakunnallisia taidemuseopäiviä Rovaniemellä: ”Joukko osanottajia lähti bussilla tutustumaan lähellä oleviin taidekohteisiin. Keskellä Kittilän korpea bussin rengas hajosi, vararengasta ei ollut ja niin joku lähti hakemaan uutta rengasta. Tällöin Aune asteli bussin etuosaan, tarttui mikrofonin ja totesi, että kun nyt tällainen tilaisuus tuli, niin kerron teillekin elämäni mielenkiintoisista tapahtumista ja ihmisistä, joita olen kohdannut. Bussilastillinen taidealan ammattilaisia kuunteli lumoutuneena hänen kertojanlahjoistaan ja hauskoista tarinoistaan. Aika kului. Kun renkaan tuoja joskus parin tunnin päästä saapui, yleisö harmitteli, että tarinointi loppui.”

Ystävät ja työtoverit muistavat Aunen itsenäisenä oman tien kulkijana, joka tarttui haasteisiin pelottomasti ja ilman ennakkoluuloja. Vahva empatiakyky ja oikeudenmukaisuuden kunnioittaminen olivat Aune Jääskisen värikkään elämän perusaineksia. Jäämme kaipaamaan häntä sanomattomasti.